

Bieńkowski, Tadeusz

"Program wychowawczy Plutarcha z Cheronei", Kazimierz Korus, Wrocław [etc.] 1978 : [recenzja]

Rozprawy z Dziejów Oświaty 22, 187-188

1979

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kazimierz Korus, PROGRAM WYCHOWAWCZY PLUTARCHA Z CHERONEI. Ossolineum Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1978, ss. 142. PAN — Oddział w Krakowie, Prace Filologii Klasycznej, nr 16.

Książki dotyczące dziejów wychowania w starożytności są rzadkim zjawiskiem w naszym piśmiennictwie naukowym. Nowa książka o poglądach pedagogicznych Plutarcha zwraca więc uwagę historyków tej dziedziny zarówno wyborem tematu, jak i sposobem jego ujęcia. Autor książki postawił sobie zadanie zweryfikowania dotychczasowych poglądów naukowych na program wychowawczy Plutarcha, zrekonstruowania tego programu na podstawie źródeł oraz ostatecznego oddzielenia oryginalnych poglądów pedagogicznych Plutarcha od wykładu zasad wychowawczych w dziełku znanym od czasów Renesansu pod łacińskim tytułem *De liberis educandis*.

Plutarch zawsze był interesującym autorem dla historyków wychowania. Był jednym z filarów wywodzącej się ze starożytności zasady, że przez należyte wychowanie można ukształtować młode pokolenie na dobrych i kulturalnych ludzi i przygotować je do przyszłego życia w rodzinie i społeczeństwie. Zasadę tę powtarzali — powołując się właśnie na Plutarcha — nowożytni teoretycy wychowania nie wyłączając Komeńskiego. Plutarch jako moralista i wychowawca oddziaływał na myśl pedagogiczną przede wszystkim poprzez biografie wybitnych wodzów, polityków i filozofów starożytnych (*Vitae parallelae*) oraz przez przypisywany mu traktat o wychowaniu dzieci *De liberis educandis*. Traktat ten zawierający zbiór praktycznych wskazówek o wychowywaniu i kształceniu, okazać się miał ópartym

na poglądach Plutarcha utworem zupełnie innego autora.

O systemie poglądów pedagogicznych Plutarcha i jego programie wychowawczym wiedziano dotychczas w sumie mało. Twierdzenie takie może się wydać paradoksalne biorąc pod uwagę olbrzymią europejską recepcję dzieł i myśli Plutarcha poczynając od w. XV. Wszelako czytając Plutarcha i posługując się poszczególnymi cytatami z różnych jego dzieł, tylko w niewielkim stopniu uświadamiano sobie istnienie właśnie określonego programu wychowawczego. Program ten stworzony przez samego Plutarcha, był konsekwentnie przez niego propagowany i udoskonalany w różnych utworach. Jedną z zasług pracy Korusa jest wydobycie z utworów Plutarcha rozproszonych refleksji, wskazówek i zaleceń wychowawczych, złożenie ich w całość i właściwe zinterpretowanie. Plutarch bowiem sam nie sformułował tego programu w oddzielnym piśmie. Wydobyć go miała dopiero gruntowna analiza filologiczna i historyczna zaprezentowana przez Korusa. Inną, nie mniej doniosłą, zasługą naukową tej pracy jest ostateczne — jak się zdaje — uznanie nieautentyczności dziełka *De liberis educandis*. Korus doszedł do takiego wniosku właśnie przez porównanie programu wychowawczego Plutarcha z programem wyłożonym w dziełku *De liberis educandis*. Korus wykazał dobitnie, iż dziełko to jest wtórne w stosunku do poglądów Plutarcha, znacznie mniej pogłębione teoretycznie i filozo-

ficznie i ograniczone właściwie do konkretnych, praktycznych wskazówek wychowawczych. To ukonkretnienie i praktycyzm zjednały utworowi długotrwałą poczytność i uznanie. Wszelako spór o nieautentyczność, rozpoczęty u schyłku w. XVIII przez D. Wytttenbacha, zakończył się dopiero obecnie.

Rekonstrukcja programu wychowawczego Plutarcha przynosi wiele zupełnie nowych danych i okazuje moralistę z Cheronei w nieco innym świetle. Konstatacje Korusa rozszerzają znacznie historyczny kontekst pedagogiki greckiej. Dość powiedzieć, że jeszcze *Historia wychowania* (pod red. Ł. Kurdybachy, tom 1, Warszawa 1965, s. 147—149), zgodnie z ówczesnym stanem wiedzy o poglądach pedagogicznych Plutarcha, charakteryzowała tylko tego pisarza jako moralistę zalecającego staranne wychowywanie wstępne młodzieży w rodzinie w atmosferze harmonijnego rozwoju intelektualnego i fizycznego. Obecnie już, po badaniach Korusa, można powiedzieć znacznie więcej o Plutarchu—pedagogu. Nowymi elementami okazały się twierdzenia o możliwości i potrzebie wychowywania i jednakowego kształcenia synów i córek, o kształceniu encyklopedycznym z szerokim uwzględnieniem historii, którego domagał się Plutarch, oraz o społecznym celu wychowania i wykształcenia.

Wiele zaleceń i postulatów Plutarcha

odnosiło się ściśle do epoki, w której żył, i straciło swą aktualność wraz z odejściem epoki antyku. Są niemniej u niego niektóre myśli o walorze ponadczasowym, które mogą znaleźć aprobatę nawet we współczesnych programach wychowawczych. Te myśli to teza o społecznym charakterze wychowania i nauczania, w wykładni Plutarcha polegająca na przygotowaniu młodzieży do pracy i życia dla społeczności. Łączyło się z nią filozoficzne założenie, iż szczęście indywidualne jednostki może być tylko wówczas pełne, gdy jest połączone z dobrem ogółu. Nieprzemijającą wartość ma też teza Plutarcha o doniosłej roli nauczyciela i wychowawcy młodzieży, człowieka obdarzanego przez społeczeństwo zasłużonym zaufaniem, który cieszy się autorytetem i u młodzieży i u dorosłych.

Książka Korusa jest rezultatem precyzyjnych badań filologicznych połączonych z dobrą znajomością piśmiennictwa z zakresu historii wychowania. Usytuowana jest także w szerokim kontekście greckiej i rzymskiej myśli społecznej i wychowawczej. Dlatego niezależnie od swych nowych stwierdzeń naukowych dotyczących Plutarcha, może służyć jako przewodnik po zagadnieniach antycznej teorii i praktyki wychowawczej.

Tadeusz Bieńkowski

Dagmar Čapková, NĚKTERÉ ZÁKLADNÍ PRINCIPY PEDAGOGICKEHO MYŠLENÍ J. A. KOMENSKÉHO. Rozprawy Československé Akademie Věd. Řada Společenských Věd, ročník 87, sešit 2, Praha 1977, ss. 1—87.

Dagmar Čapková, znana badaczka pedagogicznej doktryny Komeńskiego, przedstawia w obszernej rozprawie dotychczasowe wyniki rozważań nad najważniejszymi założeniami tej doktryny. Rozprawa ma charakter uogólniający i podsumowujący. Zamierzenia autorki szły bowiem w kierunku oceny i dopełnienia dotychczasowych badań — cudzych i własnych — jak również sprecyzowania ich rezultatów. Tego rodzaju podsumowanie, z natury rzeczy nie wol-

ne od wielu powtórzeń faktów znanych już od dawna, stanowić jednak może gruntowną podstawę pod przyszłą monografię Komeńskiego.

W systemie poglądów pedagogicznych Čapková słusznie upatruje najbardziej twórczy i trwały dorobek Komeńskiego. Dorobek ten w dużej swej części oparł się naporowi przemian wieków następujących i dzisiaj nawet może być punktem wyjścia dla aktualnych koncepcji dydaktycznych i wychowawczych. Z tego